

Situación e transformación dos servizos sociais en Galicia: unha lectura en clave educativa

REVISTAGALEGA
DE

PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 16-19

Eva López Soto

Educadora social nos servizos sociais do Concello de Teo

evalsoto@gmail.com

Ata a aprobación da *Lei 13/2008, de servizos sociais de Galicia*, o sistema galego de servizos sociais adoeía de varias eivas: a aplicación dunha concepción asistencialista dos servizos sociais, centrados na atención aos colectivos máis pobres e vulnerables; a sobrevaloración das prestacións económicas fronte ás actuacións preventivas e á intervención socioeducativa; a ambigüidade competencial, sobre todo a nivel local, pero tamén en relación a outros sistemas de benestar social, como o sanitario ou o educativo; a indefinición de perfís profesionais e de ratios de atención, o que supuxo que

en moitos concellos non existiran equipos multiprofesionais e que, polo tanto, non se puidera garantir a abordaxe integral das actuacións sociais; a infravaloración das profesionais dos servizos sociais (salarios baixos, pouco recoñecemento social, falta de infraestruturas e equipamentos para realizar dignamente o seu traballo); o escaso financiamento, dependente do Plan Concertado e das prioridades das administracións locais; a deterioración das infraestruturas que albergan os servizos sociais, o que comportaba unha desvaloración tamén das persoas que as utilizan; a ausencia de avaliación externa, de inspección e

de supervisión, así como escasa promoción da investigación e da innovación, a expensas da boa vontade dos profesionais; ou, as grandes diferenzas urbano-rurais na prestación de servizos e na garantía dos dereitos á cidadanía, acentuadas tamén por políticas activas ou pasivas no eido dos servizos sociais.

A IMPLANTACIÓN DA LEI 13/2008: ENTRE A ILUSIÓN E O DESENCANTO

No ano 2006 púxose en marcha un proceso de participación cidadán e profesional arredor do Anteproxecto de lei de servizos sociais para Galicia, xunto a outros documentos como o *Mapa de recursos de servizos sociais*, que xeraron un movemento de ilusión e esperanza de cambio no modelo de servizos sociais, no que o proceso mesmo foi parte do cambio (López, 2007). Coa publicación da *Lei 13/2008, de servizos sociais de Galicia* pretendíase a súa configuración como un sistema de dereitos sociais subxectivos e recoñecibles, esixibles a nivel xudicial ao igual que os dereitos sanitarios ou os dereitos no ámbito do emprego. Loitábase pola súa consideración como 4º pilar do benestar, lugar que estaba ocupando o recente aparecido sistema da dependencia. Para isto, a lei previa a creación das *Carteiras de servizos* en diferentes áreas de actuación. Outra novidade, con especial repercusión no ámbito da intervención socioeducativa, foi a posta en marcha do *Consortio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar*, que permitiu duplicar a oferta de prazas nas escolas infantís municipais, a apertura dos centros de día para persoas maiores, así como a implantación de novos servizos como o *Xantar na Casa*, os *Servizos comarcais de igualdade*, de inclusión social ou o programa de soporte á educación familiar *Tecendo redes*. Estas iniciativas supuxeron un aumento considerable

de profesionais do ámbito socioeducativo nos novos equipamentos sociais¹, avance que se sumou a outros como a creación do *Consello Galego de Benestar Social*, a atención ás necesidades sociais por áreas abandonando a tradicional división por colectivos, a introdución dun sistema de dereitos e deberes das persoas atendidas e o pulo do sistema inspector.

O desenvolvemento e aplicación do que definía a lei como un sistema integrado de servizos sociais deu un xiro radical no ano 2009 coa chegada do Partido Popular ao Goberno galego e a posta en marcha dun sen fin de recortes nos últimos oito anos². Ademais da eliminación de subvencións ao financiamento de programas especificamente educativos ou que complementaban axudas doutros sistemas, tivo lugar unha profusión de normas lexislativas que non modificaron substancialmente a situación que sinalabamos antes da aplicación da lei.

O *Decreto 99/2012, que regula os Servizos Sociais comunitarios e o seu financiamento* é unha das normas importantes derivadas da Lei. Formula dúas cuestións relevantes: primeira, a consideración de servizo dos coñecidos programas de educación familiar reformulándose en *Servizo de Educación e Apoio Familiar*, como un elemento básico dos servizos sociais comunitarios, e con obxectivos e contidos que adoptan un enfoque predominantemente comunitario; segunda, unha nova orga-

nización dos equipos profesionais en relación á tipoloxía de área social definida, creándose as *Unidades de Traballo Social (UTS)*, as *Unidades de Traballo e Educación Social (UTES)* e as *Unidades Interdisciplinares de Intervención Social (UNIS)*. O problema é que esta formulación e as ratios de profesionais/poboación que se regulan non se corresponden coa práctica municipal, caracterizada por unha sobrecarga de traballo unido a unha infradotación de profesionais.

Entre a normativa promulgada destacan as *Carteiras de servizos* en diferentes ámbitos: inclusión social, infancia, familias e adolescencia, promoción da autonomía persoal e atención a persoas en situación de dependencia. Tamén se publican documentos de planificación a longo prazo, como as *Estratexias*, centradas en diferentes áreas (dependencia, envellecemento activo, infancia e familia, inclusión social etc.). Pese a contemplarse nelas servizos e actuacións de carácter socioeducativo, tenden a facer unha mera descripción do existente, recollendo de forma difusa a presenza de profesionais da educación. En servizos especificamente educativos, como os centros de menores, aluden a un perfil psicosocial sen especificar titulacións. Non é unha cuestión menor, máxime de considerar que as finalidades dos servizos sociais son educativas e requiren de procesos educativos que deben promover especialistas en educación. Por outra banda, o investimento en procesos de formación continua do persoal desde as administracións autonómica e local é escaso. Especial atención merece o funcionamento ineficaz e disfuncional en moitos servizos sociais comunitarios básicos, cunha situación desequilibrada e, ás veces, enfrontada, entre o persoal encargado da xestión de prestacións e o dedicado á promoción de capacidades.

1 Sirva de exemplo que por primeira vez nunha institución da Xunta de Galicia figura na súa RPT a categoría de educador/a social, coa titulación de acceso correspondente.

2 De feito, nos Índices DEC (Dereitos/ Economía/ Cobertura) sobre o desenvolvemento de servizos sociais por CC.AA, que está a realizar a *Asociación estatal de directoras y gerentes de servicios sociales* desde o ano 2012, Galicia pasou dunha cualificación como débil (5,10) a irrelevante nos seguintes anos, cunha redución progresiva. Así, en 2013 caeu a 3,65, no ano 2014 a 2,80 e no ano 2015 a 2,60. Poden consultarse estes datos na seguinte ligazón: <http://www.directoressociales.com/documentos/indices-dec.html>

É de xustiza, neste escenario, destacar e visibilizar as boas prácticas educativas realizadas en moitos centros e programas de servizos sociais, tanto nos entes públicos como, sobre todo, nas organizacións do terceiro sector. Actuacións encamiñadas a favorecer o éxito escolar a través dun acompañamento ás familias e ás propias crianzas ou adolescentes na adquisición de competencias e hábitos, de mediación entre familias e centros educativos para lograr obxectivos comúns, de prevención e seguimento do absentismo e/ou abandono escolar, de información sobre recursos e axudas relacionadas co ámbito escolar e cultural, de organización de

grupos de parentalidade positiva, de detección, intervención e sensibilización ante situacións de maltrato infantil, de traballo comunitario para potenciar factores de protección ás familias e infancias, de envellecemento activo, de empoderamento e desenvolvemento persoal nos grupos de mulleres, de promoción da participación de grupos diversos en procesos de cambio das súas contornas. A través de metodoloxías anovadoras como o teatro, as novas tecnoloxías, a música, a arte, ou a aprendizaxe-servizo, e vencendo a parálise das políticas sociais establecidas, impulsan procesos de cambio e transformación social nas comunidades e grupos. O

desexable sería un marco político-institucional que permitira a transferencia destas boas prácticas, alentando nos servizos sociais enfoques máis educativos. Para iso, sinalo algunhas ideas.

NOVOS RETOS, NOVOS DEREITOS

O éxito das políticas sociais require de varios retos. En primeiro lugar, a necesidade dun maior investimento en profesionais do ámbito socioeducativo que garanta condicións laborais e salariais dignas. Sen esta premisa non se pode pensar en acompañar con calidade os proxectos vitais de persoas que precisan das profesionais motivación, empoderamento e ilusión. Son

necesarias para impulsar procesos preventivos e comunitarios, e de conciencia de dereitos. Son, precisamente, as e os profesionais quen deben demandar este tipo de cuestións, activando mecanismos de colaboración profesional e interprofesional, traballando en rede coa comunidade, superando rutinas acomodaticias derivadas das trabas burocráticas e a falta de recursos da administración. Un exemplo neste sentido é a *Plataforma pola reposición do V Convenio*, que leva desde o ano 2012 reclamando da Administración a recuperación do artigo 19 para organizar quendas de traballo que permitan coidados dignos ás persoas atendidas.

Outro reto é contar cunha formación ética que sexa capaz de impulsar novas prácticas nos servizos sociais, máis respectuosas coas persoas e cos grupos, sen ferir a súa dignidade e minguar a súa autoestima. Esta formación debe ser promovida desde a Administración autonómica competente en materia de servizos sociais; en paralelo, terían que crearse **Comités de Ética ou espazos de reflexión en ética** vinculados aos equipos de servizos sociais comunitarios, básicos e específicos, e tamén nos especializados. Para Román (2016: 153), os espazos de reflexión ética ligados aos servizos de intervención social (ERESS) teñen como obxectivo principal "incorporar a perspectiva ética na práctica cotiá da intervención: trátase de dinamizar a presenza cotiá da ética nos equipos". Neste senso, contribuirían a orientar e promover boas prácticas, a fomentar a cultura da reflexión-acción e a promover comunidades de aprendizaxe. Fomentarían a calidade na atención á cidadanía e porían freo á xeneralizada falta de cultura democrática na xestión e funcionamento dos equipos.

Outra aspiración sería facer realidade o principio de universalidade

de non sufrir de novo penurias". Nas escasas experiencias piloto de implantación da RBU demostrábase non só o aumento dun benestar material senón tamén o efecto sobre procesos educativos como o empoderamento, a motivación e a ilusión por iniciar proxectos de emprendemento social e de participación na comunidade. ■

dade. Tense avanzado algo nesta fronteira a través do copago (SAF, Dependencia, sistema de protección infantil), pero deste xeito o dereito non resulta equivarable aos dereitos da educación ou da sanidade. Por outra banda, aínda persiste na cidadanía a convicción de que os servizos son para os máis necesitados, porque así se traslada tamén desde as institucións. Como di Fantova (2014: 209) "declárase que os servizos sociais son universais (xa que non se poden recoñecer como marginais ou residuais), pero, ao identificar como finalidade o conxunto do benestar, xa se entende que non se tratará de servizos para todo o mundo, pois a maioría da xente (a xente como un) obtén o benestar por outras vías".

Por último, apostamos por incluír nas carteiras de servizos un novo dereito de cidadanía: a **renda básica universal**, como mecanismo que -apoia- nunha política fiscal redistributiva- permita reducir a pobreza, a precariedade laboral e lograr equidade e empoderamento para todas as persoas e, particularmente, para as mulleres. Trátase dunha proposta de distribución da riqueza que entende que unha sociedade moderna non pode permitir que o 95% da riqueza pertenza ao 5% da poboación. Fundaméntase na idea de que toda persoa ten que poder vivir dignamente, o que significa non depender dos servizos sociais para unha subsistencia mínima (xantar, vestido e vivenda). Neste caso, Román (2016: 106) afirma que "os servizos sociais deixarían de ser meros expedidores de recursos básicos e poderían dedicarse ao traballo de acompañar, de crear capacidades e vínculos naqueles colectivos que requiran un proceso psico-socioeducativo para, respectando as súas opcións de consumo, facer un uso responsable da dita renda e saber administrar os seus gastos co fin

BIBLIOGRAFÍA

- BREZMES, M. J. (2009). *Propuesta para la configuración de un modelo actualizado de servicios sociales municipales*. FEMP. Última consulta o 13/09/2016 en <http://www.com-trabajosocial.com/documentos.asp?id=825>
- FANTOVA, F. (2014). *Diseño de políticas sociales. Fundamentos, estructura y propuestas*. Madrid: CCS.
- LÓPEZ, D. (2007). Claves para un cambio necesario. En L. Cruz (coord.). *Actas da 2ª Escola de Primavera: Educación Social e Servizos Sociais* (pp. 39-45). Santiago de Compostela: Ceesg.
- ROMÁN, B. (2016). *Ética de los servicios sociales*. Barcelona: Herder.